

HRVATSKA NACIONALNA TEKUĆA BIBLIOGRAFIJA ČLANAKA

BRANKA SOROKIN, TOMISLAV MURATI
(Nacionalna i sveučilišna knjižnica, Zagreb)

SAŽETAK. Prikazana je Hrvatska bibliografija, Niz B–Prilozi u časopisima i zbornicima koja se kao tekuća nacionalna bibliografija rasprava, članaka i književnih radova u hrvatskim periodičkim publikacijama (časopisi, zbornici, godišnjaci, kalendari) izrađuje u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu od 1947. godine. U prvom dijelu rada izlaže se položaj te vrste bibliografija u sustavu tekućih nacionalnih bibliografija kako su ga razvijali UNESCO i Međunarodna federacija knjižničarskih udruženja (IFLA) u drugoj polovici dvadesetog stoljeća. Posebna se pozornost posvećuje jednom od temeljnih problema te bibliografije – izboru građe. Slijedi povijesno strukturalni prikaz hrvatske tekuće nacionalne bibliografije članaka (izbor građe, struktura zapisa, kazala), te usporedni prikaz te bibliografije s ostalim takvim bibliografijama (republičkim i saveznom) objavljivanim u bivšoj jugoslavenskoj državi, kao i UNESCO-ovim Smjernicama za izradu nacionalnih bibliografija. Raspravljaju se zadaće te vrste bibliografije, usporedbom s jedinom istovrsnom, ali retrospektivnom (dakle komplementarnom) Bibliografijom rasprava, članaka i književnih priloga Leksikografskog zavoda »Miroslav Krleža«. Na kraju se upućuje na mogući razvoj te bibliografije, posebno u kontekstu suvremene informatičke infrastrukture i mogućnosti koje ona pruža.

Uvod

Nacionalne tekuće bibliografije tradicionalno su informacijsko pomagalo koje obično definiramo zbirkama bibliografskih zapisa o ukupnoj nakladničkoj produkciji u zemlji, što ih u određenim razmacima objavljuje nacionalno bibliografsko središte (najčešće nacionalna knjižnica). Iako im je nastanak i razvoj vezan uz razvitak nakladništva i trgovinu knjigom, ove bibliografije u 19. stoljeću dobivaju novu dimenziju – postaju sredstvom nacionalne bibliografske kontrole nacionalno integriranih modernizirajućih država. Može se reći kako njihov nastanak čini dio konsolidacije nacionalnog sustava znanosti i kulture koji se tijekom 19. stoljeća, između ostaloga, temeljio i na razvoju nacionalnih knjižnica – kao mjestima sustavnog prikupljanja i trajnog čuvanja nacionalne tiskarske građe, zatim na obveznom primjerku, te nacionalnoj tekućoj bibliografiji – glavnom informacijskom pomagalu za praćenje kulturnog razvitka kroz tiskane dokumente.

Diverifikacija nacionalne bibliografske djelatnosti koju možemo slijediti od druge polovice 19. stoljeća potaknuta je ubrzanim razvojem humanističkih znanstvenih disciplina i potrebom da se osigura pregled nad raznovrsnom objavljenom građom; stoga se tada javljaju bibliografije koje popisuju posebnu vrstu građe s određenoga nacionalnog (državnog)

područja, uključujući i članke iz odabranih časopisa. Tako je početkom stoljeća nacionalni bibliografski popis *Index to periodicals* obuhvaćao 109 periodičkih publikacija iz Velike Britanije i u klasificiranom rasporedu popisivao članke iz tjednih, mjesečnih i kvartalnih časopisa. U to doba bilo je dosta sličnih pokušaja bibliografijâ članaka¹.

Mjesto i razvoj nacionalnih tekućih bibliografija članaka

Poticaaj razvoju nacionalnih tekućih bibliografija u za nas zanimljivom smjeru, nakon Drugoga svjetskog rata, dala su dva kontekstualna čimbenika: etos obnove s nužnošću svjetske povezanosti te velika važnost kulturno-obrazovnog sektora u dekoloniziranim i novonastalim državama, s naglašenom potrebom brzog uvida u znanstvena otkrića. UNESCO je, kao glavni promicatelj razvoja nacionalnih bibliografija, već 1946. godine sponzorirao Konferenciju o međunarodnoj kulturnoj, obrazovnoj i znanstvenoj razmjeni (Princeton, SAD) na kojoj je preporučan razvoj nacionalnih bibliografija sa zadaćom »učiniti brzo dostupnima u tiskanom obliku iz svih zemalja sve zapise objavljenih radova znanstveno-istraživačke vrijednosti«².

UNESCO-ova, pak, konferencija o unapređivanju nacionalnih bibliografija (*Improvement of bibliographical services*), održana u Parizu 1950. godine, predstavljala je prvi pokušaj planiranog razvoja i sistematizacije nacionalnih bibliografija. Preporučujući zemljama članicama redosljed uključivanja raznovrsnih »zapisa ljudskog komuniciranja« u svoje nacionalne bibliografske programe, smjestila je bibliografiju »važnih članaka u periodičkim publikacijama uključivši i novine« na vrlo visoko treće mjesto, odmah iza bibliografije tržišno dostupnih knjiga, brošura, akademskih teza i službenih publikacija od javnog interesa, i bibliografije objavljenih ali tržištu nedostupnih knjiga.

Iza bibliografije članaka nalazile su se bibliografije: zemljopisnih karata, nota i muzikalijska, audiovizualne građe, nepubliciranih disertacija, tekućih časopisa i novina...

Tako su bibliografije članaka vrlo visoko pozicionirane na samom početku razvoja svjetskog sustava nacionalnih bibliografija koji je u drugoj polovici 20. stoljeća poticao UNESCO u suradnji s Međunarodnim savezom knjižničarskih društava i ustanova (dalje u tekstu IFLA).

U okviru izrade programa Univerzalne bibliografske kontrole (dalje u tekstu UBC), raspravljana je makrostruktura nacionalnih bibliografija, a položaj općih nacionalnih bibliografija članaka u 1970-ima obilježava neodlučnost o njihovoj ulozi i mjestu u sustavu nacionalnih tekućih bibliografija. Tako je na IFLA-inu sastanku u Grenobleu 1973., na kojem je raspravljan program UBC-a, revidiran plan ustroja nacionalnih bibliografija iz 1950. godine. Preporuka je sadržavala popis nužnih, fakultativnih i korisnih tekućih bibliografija u kojemu su bibliografije članaka potpuno ispuštene. Smatrano je, naime, da problematika tih bibliografija ulazi u domenu UNESCO-ovih programa UNISIST (Program međunarodne suradnje u području znanstvenih i tehničkih informacija) i NATIS (Na-

¹ Usp. Linder, LeRoy H. *The rise of current complete national bibliography*. New York: Scarecrow Press, 1959., str. 192–225.

² Conover, Hellen. *Current national bibliographies*, str. 1. prema: Greer, Roger C. *National bibliography*. // Downs, Robert D.; Francis Jenkins, eds. *Bibliography: current state and future trends*. Urbana: University of Illinois, 1967., str. 18.

cionalni informacijski sustav), pa je, primjerice na Međunarodnoj konferenciji NATIS-a 1974. u Parizu, bilo mišljenja da pri izboru serijskih publikacija za analitičku obradu treba izbjegavati »dupliranje« s tekućim nacionalnim bibliografijama i međunarodnim specijaliziranim službama. Istodobno je, pak, preporučeno da zemlje 'malih' jezika ipak analitički obrađuju što veći broj časopisa.

U isto vrijeme IFLA je smatrala da opća nacionalna bibliografija članaka obvezno pripada sustavu tekućih nacionalnih bibliografija. Njezina Komisija za bibliografiju na sastanku u Moskvi 1970. zaključuje da nema 'dupliranja' s funkcijama specijaliziranih informacijskih sustava (bibliografskih i referalnih) niti na nacionalnom niti na međunarodnom planu, jer specijalizirani sustavi služe uglavnom manjem broju korisnika birajući za analitičku obradu časopise prema razvijenosti znanosti u određenom području, primjenjujući kriterije vrednovanja posebno razvijane za potrebe praćenja razvoja znanosti. Opća nacionalna bibliografija članaka omogućava, pak, praćenje razvoja ne samo znanosti već i širih kulturnih informacija bez obzira na jezične ili znanstveno-razvojne barijere. Spomenuta IFLA-ina komisija 1974. u Washingtonu potvrđuje ovakav status nacionalnih bibliografija članaka bez obzira na postojanje specijaliziranih baza podataka.

Međunarodni kongres o nacionalnim bibliografijama iz 1977. godine u svojem se radu dotaknuo i izbora građe za nacionalne bibliografije, pa je za zemlje koje tek uvode nacionalne bibliografske službe, glede vrste građe preporučio tzv. minimalni obuhvat nuždan za ustroj nacionalne bibliografije, a uključivao je knjige i brošure, serijske i službene publikacije.³ (U to vrijeme razvijene nacionalne bibliografije u Europi već dvadesetak i više godina imaju vrlo širok obuhvat raznovrsne građe koji u mnogome nadilazi donesene Preporuke.) Sadržaj, tj. obuhvat nacionalnih bibliografija raspravljan je 1980. godine na IFLA-inu sastanku u Manili temeljem Preporuka kongresa iz 1977., a dorečen je u dokumentu *Coverage of documents in current national bibliographies*. U njemu je, prema informacijskoj važnosti dokumenata za opće nacionalne tekuće bibliografije, bibliografija članaka smještena na prvo mjesto treće razine prioriteta, što znači da je se preporuča uvoditi u nacionalni bibliografski sustav tek kada je osigurano popisivanje većine tiskanih dokumenata: knjiga, serijskih i službenih publikacija, tiskanih muzikalija, kartografske građe, standarda, patenata, disertacija i raznovrsnih stručnih i znanstvenih polupublikacija.

Nacionalne tekuće bibliografije članaka u svijetu i neka njihova obilježja

Tako je 'usmjeravan' razvoj bibliografija članaka u sustavu tekućih nacionalnih bibliografija kroz međunarodne preporuke, a stvarnost je ovisila o bibliografskoj tradiciji i potrebama sredina koje su ih nakon Drugoga svjetskog rata, što samoinicijativno, što po spomenutim preporukama iz 1950. godine, počele uvoditi. U Europi je, primjerice u pedesetima ponajvećma u zemljama tzv. istočnog bloka, započeta izrada ovih bibliografija kao posebnog niza u sustavu nacionalnih tekućih bibliografija.⁴ Uvode ih uglavnom kao mjesečne pub-

³ Usp. Bell, Barbara. Reviewing Recommendations from the International congress on national bibliographies, Paris, 1977. // International cataloguing and bibliographic control, 22(1993), 2, str. 29–33. i Jover, Barbara. Survey on implementations of the Recommendations of the International congress on national bibliographies, Paris, 1977. // International cataloguing, 9(October 1980), str. 41–42.

⁴ Usp. Bell, Barbara. An annotated guide to current national bibliographies. 2nd ed. Muenchen: Saur, 1998.

likacije: Jugoslavija, 1950 (u republikama godišnje bibliografije članaka pokreću Hrvatska 1948., Slovenija 1949., Makedonija 1951), Poljska, 1951., Bugarska, 1952., Rumunjska, 1953., Češka i Slovačka, 1955. Neke su zemlje učinile to znatno ranije: Norveška 1918., Rusija (Sovjetski Savez) 1926., Danska, 1940. U sedamdesetima uvodi ih, primjerice, Izrael, a i Mađarska je tih godina počela kvartalno izdavati bibliografiju odabranih članaka o Mađarskoj objavljenih u inozemstvu. Baltičke zemlje koje prije stjecanja neovisnosti nisu mogle iskazati sve svoje bibliografske ambicije, to čine u devedesetima. Tako Estonija u nizu *Estonika* popisuje i članke iz stranih časopisa koji udovoljavaju kriterijima eksteriorike; Latvija i Litva, pak, imaju nizove u kojima popisuju odabrane članke iz izabranih časopisa i novina.

Može se slobodno reći kako praksa pokazuje da ova vrsta nacionalnih bibliografija uspješno egzistira. Istraživanje R. Holleyja iz 1996. godine na uzorku od 64 zemlje članice CDNL-a (Konferencija direktora nacionalnih knjižnica) otkriva da nešto više od polovice tih zemalja izrađuje ovu vrstu tekućih bibliografija,⁵ te se ne može zanemariti činjenica da se više bibliografira ova vrsta građe od primjerice neknjižne (grafika, A/V građa, filmovi, mikrooblici).

To govori u prilog tome da nacionalna bibliografska središta bibliografirajući ovu vrstu građe zadovoljavaju određene nacionalne (a vjerojatno i međunarodne) informacijske i kulturne potrebe.

Pritom se obuhvat (izbor) građe pokazuje kao temeljni problem u izradi nacionalne bibliografije, koji se i danas različito shvaća i rješava. Najčešća su ova dva pristupa:

a) *teritorijalni kriterij*, po kojem u obzir za popisivanje dolazi sve ono što je objavljeno na teritoriju jedne države (temeljno načelo UBC-a),

b) *nacionalni kriterij* (nacionalna pripadnost autora, građa na nacionalnom jeziku, građa o naciji ili državi, nakladnik), po kojem se popisuje sve ono što je na temelju takvoga kriterija zanimljivo za neku zemlju.

U većini tekućih nacionalnih bibliografija članaka primjenjuje se prvi princip, i to iz praktičnih razloga, jer se bibliografija najčešće izrađuje u nacionalnim knjižnicama, koje prema zakonskim odredbama primaju tzv. obvezni (depozitarni) primjerak objavljene građe, a taj čini temelj svake nacionalne bibliografije. Pritom neizbježno ostaje izvan bibliografskog obuhvata velik dio ponajprije znanstvenih i stručnih članaka objavljenih u inozemnim serijskim publikacijama. Bez obzira na to za koji se od ova dva osnovna principa odluče, bibliografije članaka nikada analitički ne obrađuju sve članke u svim publikacijama; uvijek primjenjuju tzv. dvorazinski model selekcije pri čemu se:

(I) odabiru serijske publikacije koje će se analitički obraditi,

(II) odabiru priloge iz publikacija koje su izabrane za analitičku obradu.

Na obje se ove razine radi o vrednovanju informacija, pa kriteriji selekcije moraju biti unaprijed čvrsto definirani (karakter časopisa, autor, kategorizacija priloga, opseg priloga, nacionalna tematika, oprema...). To više što ova bibliografija, ovisno o definiranim kriterijima selekcije, može dobro ispunjavati i tzv. 'dvojni' funkciju. Obradujući analitički sve znanstvene, stručne ali i druge serijske publikacije, bibliografije članaka nadomještaju speci-

⁵ Usp. Holley, Robert P. Results of a Survey on bibliographic control and national bibliography, IFLA Section on bibliography. <http://www.ifla.org/VII/icnbs/icnbs.html> (1998–12–15)

jalizirane nacionalne baze podataka za određena znanstvena područja, kojih često nema. Time se stvara referentna nacionalna baza znanstvene literature (u suradnji s bibliografijom knjiga). Bibliografija članaka jest baza podataka literature primarne znanstvene proizvodnje, a obuhvaćajući širok spektar publikacija omogućuje izrade tematskih retrospektivnih bibliografija, rekonstrukciju intelektualnog dinamizma, kulturološke i sociološke analize znanstvenog rada, društvenog i političkog života, književnog i umjetničkog komuniciranja – jednom riječju predstavlja vrela raznovrsnih znanja i spoznaja o jednoj naciji.

Hrvatska nacionalna tekuća bibliografija članaka

I.

U hrvatskoj se bibliografiji članci prvi puta stidljivo pojavljuju u prvoj općoj retrospektivnoj bibliografiji I. Kukuljevića Sakcinskog poznatoj pod imenom *Bibliografija Hrvatska*⁶. Ni *Hrvatska bibliografija*, koja je izlazila u Zagrebu tijekom Drugoga svjetskog rata (1941–44), kao prva moderna tekuća nacionalna bibliografija, nije posebno popisivala članke, ali je već u prvoj godini izlaženja, od br. 5/1941., popisivala i časopise, i to vrlo iscrpno, sa sadržajem pojedinih brojeva, što tumačimo uvodom u njihovu analitičku obradu.

Po završetku rata ubrzo se pokazalo da je u Hrvatskoj bibliografska praksa dobro ukorijenjena, zahvaljujući ponajprije visokoprofesionalnim dosezima hrvatskih bibliografa, pa je nacionalna bibliografska aktivnost ne samo očuvana već i proširena. »Tako je Knjižnica Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti 1948. godine pokrenula plan izdavanja serije *Hrvatska bibliografija*, koja je izlazila u tri niza, od kojih su prva dva (Niz A i Niz B) bila tekuće bibliografije koje su izrađivane u Sveučilišnoj knjižnici (današnja Nacionalna i sveučilišna knjižnica), a treći (Niz C) je bio tematski. (...) Ukupno je u toj seriji od 1948. do 1956. godine objavljeno 17 knjiga, a ono što je... objelodanjeno u njoj može se smatrati jednim od najznačajnijih pothvata na polju bibliografije u povijesti hrvatske bibliografije⁷.

Godine 1948. pokrenuta je *Bibliografija rasprava, članaka i književnih radova u časopisima Narodne Republike Hrvatske (Hrvatska bibliografija, Niz B)*, a popisivanje je započelo u Sveučilišnoj knjižnici 1947. godine. Naslov bibliografije vrlo jasno govori o njezinu sadržaju (predmetu). Izlazila je jedna knjiga godišnje. Predgovor prve knjige s građom za godine 1945. i 1946. navodi da »su obrađeni znatniji časopisi koji su izlazili od Oslobođenja 1945. i tečajem 1946. godine na području Narodne Republike Hrvatske«, a svrha bibliografije bila je da »... donosi popis članaka, rasprava i književnih radova koji mogu biti od interesa za stručnjake i kulturne radnike«⁸.

Iako štur i općenit, taj nam predgovor ipak daje osnovne karakteristike ove bibliografije. Ona je:

opća – jer obuhvaća građu najrazličitijeg sadržaja (sve znanstvene struke i discipline);

⁶ Usp. Rogulja, Petar. Hrvatska nacionalna bibliografija i Ivan Kukuljević Sakcinski. Zagreb: Nacionalna i sveučilišna knjižnica, 1989., str. 32–71.

⁷ Usp. Stipčević, Aleksandar. Bibliografsko-informativna djelatnost Knjižnice JAZU. // Vijesti Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti. Zagreb, 1(1980), 2, str. 38.

⁸ Usp. Bibliografija rasprava, članaka i književnih radova u časopisima Narodne Republike Hrvatske: za godinu 1945. i 1946. – Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, 1948., str. IX.

nacionalna – prema teritorijalnom (državnom) kriteriju;

tekuća – jer bilježi najnoviju produkciju i izlazi periodično;

selektivna – jer analitički ne obrađuje sve serijske publikacije.

Budući da je rađena na temelju izvornika (*de visu*), ta je bibliografija i *primarna*.

Bibliografski opis sadržavao je uobičajene elemente nužne za identifikaciju svakog priloga: autorsku odrednicu (prezime i ime), naslov članka, točkom odijeljene podatke o matičnoj publikaciji: naslov časopisa, godište (volumen), godinu izlaženja, broj sveska, stranice. Anonimni prilozi dani su pod stvarnim naslovom uz gramatičkim načelom oblikovanu odrednicu. Redalica je uvijek grafički istaknuta. Odrednica, naslov priloga, publikacija u kojoj je objavljen iz ćirilice su transliterirani u latinicu, uz iznimku šeste (za 1951) i sedme (za 1952) knjige u kojima su ti elementi tiskani u izvornom pismu.

Popisana građa raspoređena je u 43 osnovne stručne skupine od kojih neke imaju i podskupine (npr. *XXIX. Medicina i higijena* – 17 podskupina; *XXXV. Gospodarstvo* – 8 podskupina) unutar kojih se jedinice nižu abecednim redom. Neobično je da numeracija jedinica ne teče kontinuirano, već svaka stručna skupina počinje brojem '1', što se onda iskazuje i kompliciranom numeracijom u kazalima.

Svaka knjiga sadržavala je i: popis obrađenih časopisa (zapravo njihov skraćeni kataložni opis) i popis kratica časopisa koje su korištene u glavnom nizu, indeks pisaca i prevoditelja te predmetno kazalo (za osobe, narode i zemljopisne nazive).

Od 1948. do 1956. godine objavljeno je sedam svezaka ove bibliografije, i to za godine 1945–46., 1947., 1948., 1949., 1950., 1951. i 1952. Bibliografija pomalo gubi svoju osnovnu funkciju – prestaje biti ažurna (tekuća). (Posljednji svezak izlazi 1956. s građom za 1952. godinu.)

Tijekom godina bibliografija nije doživjela bitnijih promjena. Nešto je promijenjen broj stručnih skupina i podskupina te je narastanjem izdavačke djelatnosti povećan opseg popisane građe, pa je u prvoj knjizi analitički obrađeno 47, a u posljednjoj, sedmoj, 98 časopisa.

Zanimljivost ove bibliografije jest i to da prve dvije knjige (za 1945–46. i 1947. godinu) nemaju urednika, već samo navode da je »Izrađeno ... uz glavnu suradnju dr. Mate Ujevića. Pregled izvršili Matko Rojnić i Eva Verona« (prva knjiga) te »Priredili dr. Mate Ujević i Jelka Mišić« (druga knjiga)⁹. Dr. Josip Badalić navodi se kao urednik treće i četvrte knjige, a Matko Rojnić pete, šeste i sedme. Da je i ova bibliografija proizašla iz iste »radionice« kao i Niz A, Knjige, jasno je i po tome što se kao priređivač prvih triju knjiga pojavljuje dr. Mate Ujević.

Nije jednostavno utvrditi zašto je u Hrvatskoj pedesetih godina prekinuto izdavanje tekućih nacionalnih bibliografija, jer rad na njima nije nikada u potpunosti prestao. U daljnjem je razdoblju izradu bibliografije i njezino izdavanje preuzela Nacionalna i sveučilišna knjižnica u kojoj je nastavljeno popisivanje građe, pa su se analitički obrađivale i novine i revijalni tisak, međutim popisana građa korisnicima je ostala nedostupna.

⁹ Usp. Bibliografija rasprava, članaka i književnih radova u časopisima Narodne Republike Hrvatske: za godinu 1947. – Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, 1949.

Jedan od razloga financijske je i organizacijske naravi, no je li to sve? Ovdje valja istaknuti da krajem četrdesetih i početkom pedesetih godina i neke druge nacionalne knjižnice u Jugoslaviji pokreću nacionalne (republičke) bibliografije: Slovenija, Makedonija te Bosna i Hercegovina. Radilo se o kulturnom zamahu modernizacije i napretka s naglaskom na kulturnim posebnostima i razvojnom jedinstvu koji je bio ideološki i znanstveno motiviran, a odražavao je određenu socijalističku viziju naroda FNRJ.

U tom kontekstu 1949. godine u Beogradu je osnovan Jugoslovenski bibliografski institut, savezna bibliografska ustanova, sa zadaćom izdavanja i *Bibliografije Jugoslavije*, »kao tekuće nacionalne bibliografije za područje SFRJ (ili FNRJ)«¹⁰, a 1951. počele su izlaziti i tri serije članaka:

Serija A, Članci i prilozi u serijskim publikacijama – društvene nauke;

Serija B, Članci i prilozi u serijskim publikacijama – prirodne, primjenjene i tehničke nauke;

Serija C, Članci u serijskim publikacijama – umetnost, sport, filologija, književnost.

‘Gašenje’, pak, tekuće nacionalne (republičke) bibliografske djelatnosti (i u Bosni i Hercegovini) vjerojatno nije bilo ‘oktroirano’ sa savezne razine, ali činjenica je da osim Slovenije i Makedonije (i njihovih tekućih bibliografija koje zbog kašnjenja u objavljivanju nisu više bile tekuće) niti jedna republika nije uspjela održati svoju tekuću nacionalnu bibliografiju.

II.

Prekid u objavljivanju potrajao je do 1979., kada počinje ponovno izlaziti *Bibliografija rasprava, članaka i književnih radova u časopisima SR Hrvatske (Hrvatska bibliografija. Niz B)*. Ovo je razdoblje (1956–79) obilježeno u nas znatnim razmahom znanstvene produkcije, posebno broja časopisa kao osnovnog medija za prenošenje znanstvenih rezultata. Sedamdesetih su godina prisutni i međunarodni poticaji za globalnom razmjenom znanstvenih informacija poput već spomenutih programa UNISIST-a, NATIS-a, UBC-a u kojima središnje mjesto pripada nacionalnim bibliografijama, a IFLA je pokrenula izradu međunarodnih standarda za bibliografski opis knjižnične građe (ISBD).

I na političkom planu došlo je do promjena. Ustavom iz 1974. godine republikama se *de iure* daje veća autonomija i priznaje se manje politička a više kulturna samobitnost. Doda li tome i zakonsku obvezu NSK da izrađuje tekuću nacionalnu bibliografiju¹¹ te obvezu da kao središnja republička knjižnica ostvari ulogu nacionalnog središta za UBC, ne čudi da je u Hrvatskoj obnovljeno objavljivanje tekućih nacionalnih bibliografija i pokrenuto izdavanje hrvatske retrospektivne bibliografije knjiga.

¹⁰ Usp. Popović-Bošković, Gordana i Bojan Mirovski. Univerzalna bibliografska kontrola i tekuće bibliografije monografskih publikacija u Jugoslaviji. // Tekuće bibliografije u Jugoslaviji: zbornik saopštenja, Beograd, 18–19. novembar 1986. Beograd: Jugoslovenski bibliografski institut, 1987., str. 59–60.

¹¹ Usp. Čl. 33 Zakona o bibliotečnoj djelatnosti i bibliotekama. Narodne novine (25/1977).

Prije nego što se počelo s radom na ovom obnovljenom nizu, u NSK je 1978. godine priređen elaborat koji je bibliografima predstavljao upute za rad – jer bibliografija tada još nije standardizirana¹² – pa je rađena i objavljivana prema tako utvrđenim pravilima¹³.

Od prvoga niza (1945–52) potonji se razlikuje ponajprije u odabiru građe. Velik broj serijskih publikacija koji u to vrijeme izlazi u Hrvatskoj¹⁴ (u odnosu na prethodno razdoblje) zahtijevao je veću selektivnost građe, pa su se prestale analitički obrađivati novine i revijalni tisak, a obradom su obuhvaćeni ponajprije znanstveni i stručni časopisi (uključujući i književne). Pojačana je i druga razina selekcije, ona priloga, pa su popisani znanstveni i stručni članci te, u izboru, književna i druga građa koja ima obavijesnu vrijednost. Zbog povećanog opsega građe, nova je bibliografija izlazila u mjesečnim sveščićima (12 godišnje), ali je zadržala format iz pedesetih (23 cm); numeracija bibliografskih jedinica (sigle) tekla je kontinuirano kroz cijelu bibliografiju, dok je svaki svešćić imao svoju paginaciju. Godišnje je prosječno analitički obrađivano oko 340 časopisa s oko 9000–10 000 bibliografskih jedinica. Planirano je da se na kraju godine izrađuju godišnja kumulativna kazala (autorsko i predmetno) te skupni (kumulativni) godišnji popis svih analitički obrađenih publikacija s pripadajućim brojčanim podacima. U ostalim elementima bibliografija je tijekom izlaženja doživjela manje promjene: modernizirana je naslovna stranica, broj stručnih skupina je smanjen (s 43, iz razdoblja pedesetih godina, na 27), ali je povećan broj podskupina. Svaki je svezak imao autorsko kazalo (koje je donosilo i imena prevodilaca), a predmetno kazalo izrađivano je za osobe, narode i zemljopisne nazive uz razmjerno detaljnu razradbu predmetnih odrednica s tematskim pododrednicama¹⁵.

Objavljene su bibliografije za 1978 (dva sveščića), za 1979., 1980. i 1981. godinu (po 12 sveščića), u razdoblju 1979–85. (Detaljan pregled izdavačke dinamike u pedesetogodišnjem razdoblju vidi u tablici na kraju teksta.) Kumulativna kazala izrađena su za 1979. i 1980. godinu, ali nisu objavljena.

Godine 1982. izrada bibliografije članaka kompjutorizirana je na temelju formata UNIMARC za strojno čitljivo katalogiziranje, prihvaćenog 1980. Bilo bi za očekivati da je izlaženje bibliografije postalo ažurnije. Dogodilo se suprotno, došlo je opet do potpunog prestanka njezina izlaženja. Ponovila se ‘već viđena’ situacija: građa je obrađivana, ali nije objavljivana. Razlika je u tome što se zahvaljujući kompjutorskoj obradi stvarala bibliografska baza podataka u kojoj je pohranjeno oko 40 000 bibliografskih jedinica za razdoblje 1982–87.

Ipak, članci iz hrvatskih serijskih publikacija redovito su registrirani i objavljivani u već spomenutoj *Bibliografiji Jugoslavije* (Serijske A, B i C) koja je, uspjevši ostati ažurnom, razmjerno vjerno ocrtavala izdavačku dinamiku. Na savjetovanju održanom u Beogradu

¹² Dok se bibliografski opis u Bibliografiji knjiga izrađivao prema ISBD standardima, za bibliografiju članaka takav je standard, ISBD(CP), bio tek u fazi izrade. (usp. Smjernice za primjenu ISBD-a na opis sastavnica. Zagreb: Hrvatsko bibliotekarsko društvo, 1989)

¹³ Usp. Sorokin, Branka. Elaborat o izboru časopisa, načinu popisivanja, klasificiranju popisane građe i objavljivanju tekuće bibliografije članaka, rasprava i književnih radova u znanstvenim i stručnim časopisima tiskanim u Hrvatskoj. Zagreb: Nacionalna i sveučilišna knjižnica, 1978 (neobjavljeno).

¹⁴ Usp. Sorokin, Branka; Siniša Maričić; Zlatko Papeš. Život (domaćih) časopisa u Hrvatskoj // *Scientia Yugoslavica*, 16(1990), 3/4; str. 163–178.

¹⁵ Tako je, primjerice, u pojedinim svescima odrednica ‘Dubrovnik’ razrađena s 11 tematskih pododrednica: arhitektura, pomorstvo, školstvo, turizam, zlatarstvo i sl.

1986. godine, a posvećenom tekućim bibliografijama u Jugoslaviji 'provlačilo' se pitanje odnosa republičkih, tj. nacionalnih bibliografija i 'savezne', odnosno jugoslavenske bibliografije¹⁶. Bilo je mišljenja da je potrebno 'rekonceptualizirati' nacionalne bibliografije budući da je primijećeno veliko preklapanje u obuhvatu građe, što je imalo za posljedicu određeno 'dupliranje' istih informacija u saveznoj i republičkim nacionalnim bibliografijama¹⁷.

U tom kontekstu zanimljivim se čini odnos hrvatske i jugoslavenske bibliografije članaka.

Postavlja se, naime, pitanje kako je hrvatska građa u toj bibliografiji zastupljena? Isključivo kroz taj aspekt (izbor građe) usporedit ćemo ove dvije bibliografije.

Budući da su obje bibliografije opće, rađene po teritorijalnom principu, građu popisuju de visu na temelju obveznog primjerka te primjenjuju dvorazinski model selekcije, trebale bi, dakle, u smislu UBC-a biti i 'kompatibilne'. Štoviše, moguće je pretpostaviti njihovo potpuno ili znatno preklapanje. Međutim ta 'kompatibilnost' prilično je ograničena, a teško je govoriti i o razini preklapanja između ovih dviju bibliografija, jer baš u izboru građe na obje razine među njima postoje bitne razlike. Deklarativno, na razini odabira publikacije, *Bibliografija Jugoslavije* manje je selektivna jer se obrađuju »... članci i prilozi u časopisima i listovima... jedan manji broj listova ne obrađuje se...«¹⁸, dok *Hrvatska bibliografija* »... obuhvaća građu objavljenu u časopisima...«¹⁹.

Jedno istraživanje provedeno za razdoblje 1979–83., a kojim je ispitivana bibliografska kontrola u Jugoslaviji kroz funkcioniranje dvorazinskog modela selekcije u *Bibliografiji Jugoslavije – Serije A, B i C* i *Hrvatske bibliografije – Niz B*, pokazalo je da su od ukupno 430 hrvatskih časopisa koji su se pojavili u obje bibliografije, 314 zajednički objema, 62 su analitički obrađivana samo u *Bibliografiji Jugoslavije*, a 54 naslova samo u *Hrvatskoj bibliografiji*. »Za skupinu koju obrađuje samo Hrvatska bibliografija... teško je odrediti na temelju kojih kriterija nisu odabrani za *Bibliografiju Jugoslavije*. Časopisi koji se u njoj nalaze po svojem se sadržaju, naime, i suviše razlikuju, da bi ih se moglo grupirati u neke podskupine. Jedna se podskupina, ipak, jasno iskazuje. To su časopisi s crkvenom (vjerskom) problematikom za koje smatramo da bi i prema kriterijima vrste i prema kriterijima sadržaja morali biti obrađivani i u *Bibliografiji Jugoslavije*«²⁰. Možemo li ovdje govoriti o bibliografskoj cenzuri ili cenzuri bibliografā?

Slični podaci dobiveni su i analizom druge razine selekcije, dakle priloga. Odabrano je devet časopisa s područja društveno-humanističkih znanosti i za 1980. godinu istraženi su podatci o obrađenosti priloga u njima u *Bibliografiji Jugoslavije* i *Hrvatskoj bibliografiji*. »Za časopise s područja društveno-humanističkih znanosti odlučili smo se iz dva razloga: prvo, jer smatramo da prilozi u njima imaju sadržaje trajnije (nacionalne) vrijednosti od onih objavljenih u časopisima egzaktnih znanosti, i, drugo, jer smo pretpostavili da se selek-

¹⁶ Usp. Tekuće bibliografije u Jugoslaviji: zbornik saopštenja, Beograd, 18–19. novembar 1986. Beograd: Jugoslavenski bibliografski institut, 1987.

¹⁷ Dobrim su primjerima isticane Slovenska i Vojvodanska bibliografija, ponajprije zbog proširenja njihova obuhvata na tzv. eksterioriku koju Bibliografija Jugoslavije nije pratila.

¹⁸ Usp. Miličević, Mirko. Bibliografija Jugoslavije u obrazovnom procesu. Beograd: JBI, 1984.

¹⁹ Usp. Bibliografija rasprava, članaka i književnih radova u časopisima SR Hrvatske, 1979., sv. 1., str. 3.

²⁰ Sorokin, Branka. Bibliografska kontrola u Jugoslaviji na primjeru Bibliografije Jugoslavije, serije A, B, C i Bibliografije rasprava članaka i književnih radova u časopisima SR Hrvatske. // Tekuće bibliografije u Jugoslaviji: zbornik saopštenja, Beograd, 18–19. novembar 1986. – Beograd: Jugoslavenski bibliografski institut, 1987., str. 161.

cioniranje priloga u tim časopisima može očekivati češće negoli onih iz egzaktnih znanosti.«²¹ Od dobivenih rezultata navodimo samo četvrti: »U *Bibliografiji Jugoslavije* nije obrađeno 223 ili 35% od ukupnog broja priloga, a u *Hrvatskoj bibliografiji* 54 ili 9%. U *Bibliografiji Jugoslavije* obrađeno je, dakle, četiri puta manje priloga nego u *Hrvatskoj bibliografiji*.«²² Svjesni činjenice da je teško definirati kriterije selekcije za ovakvu bibliografiju, smatramo da nas prikazane razlike upućuju na oprezno korištenje *Bibliografije Jugoslavije* (Serije A, B i C) kada se radi o građi iz hrvatskih periodičkih publikacija.

III.

Posljednji pokušaj izradbe i objavljivanja tekuće nacionalne bibliografije članaka započet je u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici 1991. godine. Tada su, naime, nakon višegodišnje stanke obnovljeni nekadašnji nizovi A i B, a pokrenut je i niz C za tekuću bibliografiju serijskih publikacija. Nekadašnji niz B, *Bibliografija rasprava, članaka i književnih radova* promijenio je naziv u *Hrvatska bibliografija. Niz B. Prilozi u časopisima i zbornicima*. Promjenom naziva iskazana je, između ostalog²³, i namjera da ova bibliografija proširi svoj obuhvat i na knjige koje imaju osobine periodičkih publikacija (npr. zbornici s kongresa i sl.). Glede obuhvata građe, tekuća bibliografija članaka analitički je i dalje popisivala nacionalni izdavački proizvod, tj. obuhvaćene su periodičke publikacije izdane u Republici Hrvatskoj. Devedesete godine obilježavaju promjene u izdavaštvu u tek osamostaljenoj državi, od kojih je jedna karakteristika 'gašenje' manjeg broja ali i pojava većeg broja novih časopisa²⁴.

No primjenom dvorazinskog modela selekcije i kriterija razvijenih koncem sedamdesetih, odnosno »trajnom selekcijom časopisa, na osnovi njihove pojavnosti i sadržajne kvalitete« broj publikacija koje se analitički obrađuju nije se bitnije promijenio, pa je bibliografija i u devedesetima godišnje popisivala priloge iz 330–350 naslova periodičkih publikacija (ukupno oko 400). Bibliografija je standardizirana: za raspored građe primijenjena je nova klasifikacijska shema (Univerzalna decimalna klasifikacija); u opisu jedinica primijenjene su Smjernice za opis sastavnica (*International standard book description for component parts – ISBD(CP)*, 1988); prošireno je predmetno kazalo a izmijenjen je i format svezaka u preporučeni A4. Bibliografija je 'opremljena' i: sadržajem s popisom skupina UDK korištenim za raspored građe u glavnom nizu bibliografije u dotičnom svesku, uvodom (s kratkim historijatom ovoga niza), korisničkim uputama, popisom obrađenih publikacija s mjestom izdavanja i pripadajućim brojčanim podacima, glavnim nizom, autorskim kazalom, predmetnim kazalom i, u posljednjem svesku, kumulativnim popisom svih obrađenih publikacija.

Predmetna obrada građe od 1990. godine izvodi se na odjelu za sadržajnu obradu gdje se, između ostale građe, 'ostručuje' i predmetizirana građa za cjelokupan program hrvatske bibliografije. Tako predmetno kazalo sadrži predmetnice (predmetne odrednice) utvrđene

²¹ Isto, str. 162.

²² Isto, str. 162.

²³ Promjena imena trebala je, kao svojevrsni 'nadaslov', riješiti predugačko navođenje vrste članaka koji su u naslovima prijašnjih bibliografija ovog niza navodeni taksativno: rasprave, članci i književni radovi.

²⁴ Iscrpnije o nekim obilježjima izdavanja i 'života' hrvatskih časopisa s početka 90-ih godina vidjeti u: Sorokin, Branka. Hrvatski časopisi 1990–1993. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske, 37(1994), 3/4, str. 1–20.

analizom sadržaja obrađene građe. Od dodjeljivanja predmetnica izuzeti su zakonski tekstovi i pravni propisi te izvorni filozofski i književni radovi. Predmetnice se autoriziraju (normiraju) u normativnoj bazi podataka korištenjem formata UNIMARC/Authorities tako da se po vrsti razlikuju osobne, obiteljske, korporativne, zemljopisne i tematske odrednice. Predmetna odrednica sastoji se od vodeće odnosno pristupne odrednice te od dopunskih tematskih, zemljopisnih, vremenskih ili formalnih pododrednica. Sadržaj jednog dokumenta može se izraziti, ako je potrebno, s više predmetnih odrednica.

Možemo reći da je bibliografija članaka u devedesetima počela primjenjivati 'supstancijalne' elemente za izradu i prezentaciju nacionalnih bibliografskih zapisa koje je u obliku Preporuka Pariškoga kongresa o nacionalnim bibliografijama i Smjernica za izradu nacionalnih bibliografija donijela IFLA 1977. i 1979. godine.

I u ovom, trećem, razdoblju izdavanja bibliografija je zadržala ili barem pokušala održati mjesečnu periodičnost. Obnovljeno izdavanje ovog niza započelo je izlaziti 1991. popisujući građu za 1990. godinu. Građa za 1991. počela se objavljivati 1992., a završila 1993. godine. Od tada objavljivanje bibliografije počinje zaostajati. Kašnjenje u objavljivanju koje je početkom 2000. godine doseglo četverogodišnje zaostajanje (jer se u 2000. godini objavljuje građa za 1996), ima za posljedicu gubitak ažurnosti, glavnog svojstva tekuće bibliografije.

Kako je proces obrade (bibliografske) građe u knjižnici u 1990-ima podijeljen u tri slijedna dijela, odnosno tri službe – u normativnu, gdje se normiraju odrednice, tj. izrađuju odrednice za autore; u bibliografsku, za izbor i formalni opis jedinica, i u službu za sadržajnu obradbu, za izradbu UDK-oznaka, normiranih predmetnica i predmetizaciju – tako svaka od ovih službi pridonosi određenom zaostajanju u dovršenju bibliografije. Da ovakva organizacija posla u bibliografskim središtima može imati za posljedicu zaostatke u izdavanju nacionalne bibliografije i stvaranje unutarnjih preferencijalnih 'strategija' – iskustvo je i svjetskih nacionalnih kuća, potvrđeno u jednom istraživanju s kraja 80-ih.²⁵ Razinu zaostajanja u obradi, svojevrsnu 'asinkronost', korisnici mogu primijetiti pretraživanjem bibliografske baze preko knjižničkog OPAC-a. Tako pristup putem OPAC-a (preko Interneta: www.nsk.hr) nacionalnim bibliografskim podacima, koji čine bibliografiju članaka, ima određenu dvojnu funkciju: daje uvid u stupanj zaostajanja u sadržajnoj obradi građe, ali kompenzira višegodišnje zaostajanje u izdavanju mogućnošću pretraživanja čak nepotpuno obrađenih jedinica. Pokazuje se, tako, da je bibliografija, barem u formalnoj obradi, bitno ažurnija nego što je to moguće postići tiskanim sveščićima. Da bi se prevladalo pozamašno kašnjenje u izlaženju tekuće bibliografije članaka, planira se građu od 1996. do 1999. objaviti u kvartalnim kumulacijama.

Bibliografska baza Nacionalne i sveučilišne knjižnice sadrži oko 80 000 bibliografskih zapisa članaka od 1990. do 1999. godine, a pridoda li se tom broju i 40 000 zapisa učinjenih u 80-ima koje treba učiniti dostupnima, dobiva se baza respektabilne veličine i vremenskog raspona. Uzme li se u obzir da je planirano kako će u neposrednoj budućnosti bibliografije iz bibliografskog programa Nacionalne i sveučilišne knjižnice činiti posebnu bazu pretraživu na Internetu u html-formatu, to će se akademskim korisnicima bibliografije članaka (koji su,

²⁵ Hope, Clement E. A. National bibliographic agency cataloguing survey. // International cataloguing and bibliographic control, january/march 1990., str. 6–10.

pretpostavljamo, njezini glavni korisnici) ubrzati pristup i olakšati pretraživanje većeg broja bibliografija po tipičnim bibliografskim pristupnicama.

Neki razvojni izazovi hrvatske nacionalne tekuće bibliografije članaka

U 2000. godini ispitana je mogućnost i podijeljene izrade ove bibliografije. Riječ je o inicijativama koje se – kad je u pitanju racionalizacija izrade i podizanje kvalitete nacionalnih bibliografija – u nekim europskim zemljama odvijaju na razne načine u posljednjih desetak ili više godina. Svrha je, dakle, takve kooperativne izrade tekuće bibliografije članaka poboljšanje njezine kvalitete postizanjem veće ažurnosti i proširenjem obuhvata građe. Zamisljeno je da bi se – podijeljenim odgovornostima za pojedine časopise ili znanstvena područja – poboljšala ažurnost obrade uza zadržavanje razine kvalitete zapisa. Problem kooperativne izrade bibliografije članaka osjetljiv je ponajprije stoga što u hrvatskim specijalnim ili fakultetskim knjižnicama, uz neke iznimke, nije uobičajena izrada takvih bibliografija. One pak knjižnice koje imaju tradiciju analitičke obrade hrvatskih časopisa ili ne primjenjuju u potpunosti IFLA-ine standarde za opis građe i ne slijede bibliografsku praksu Nacionalne i sveučilišne knjižnice, poput medicinskih knjižnica, ili ne rabe CROLIST²⁶, ili nemaju eksplicirane kriterije odabira članaka, ili, pak, obrađuju građu sa znatnim zakašnjenjem. Ipak, istraživanje²⁷ o izvedivosti ove inicijative pokazalo je da se s nekoliko knjižnica može započeti kooperativni rad na ovom nizu.

To podrazumijeva da će se pritom primjenjivati svi definirani standardi prihvaćeni u hrvatskom knjižničarstvu, da će svaki sudionik pronaći svoj interes u kooperativnom radu u zajedničkoj bibliografskoj bazi i da će brigu oko razvoja programa, upravljanja i diseminiranja cjelovite i prepoznatljive bibliografije i dalje imati Nacionalna i sveučilišna knjižnica kao nacionalno bibliografsko središte. Moguće je u tom kontekstu razmotriti mogućnosti povezivanja i specijaliziranih baza podataka (poput kooperativne nacionalne²⁸ specijalne bibliografske baze – *Biomedicina Croatica*).

U 2000. godini pokrenuta je i zajednička inicijativa Leksikografskog zavoda »Miroslav Krleža« i Nacionalne i sveučilišne knjižnice za retrospektivnim 'pokrivanjem' građe iz hrvatskih periodičkih tiskovina od 1945. do 1990. Projekt je zamišljen kao svojevrsna potpora programu rada na Hrvatskoj enciklopediji i Hrvatskome biografskom leksikonu ali je moguće zamisliti i njegovo razvijanje u smislu podijeljene izradbe tekuće bibliografije članaka za potrebe programa hrvatske nacionalne bibliografije.

Izazov, pak, za tekuću bibliografiju članaka koji donosi elektronička građa (elektronički časopisi) sastoji se u odluci popisivati ili ne građu iz elektroničkih časopisa, odnosno u njezinoj operacionalizaciji. Svakako će ovu problematiku trebati ubrzano rješavati idućih godina, ali u okviru sustavnih pristupa koji polaze od zakonodavnih (obvezni primjerak),

²⁶ Integrirani knjižnični sustav koji omogućuje knjižnicama rad u zajedničkoj bazi Nacionalne i sveučilišne knjižnice i preuzimanje zapisa iz nje.

²⁷ Istraživanje je izvedeno anketnim upitnikom u prosincu 1999. godine na uzorku od 23 fakultetske ili specijalne knjižnice. Ono je pokazalo da 8 knjižnica na neki način analitički obrađuje hrvatsku periodiku, a samo je s tri moguće ostvariti smislenu kooperativnu izradbu bibliografije članaka.

²⁸ Zanimljivost ove bibliografske baze odnosi se na njezin obuhvat, tj. nastojanje da popisuje stručne priloge hrvatskih autora objavljenih bilo gdje u svijetu kao i sve stručne priloge koje su objavili domaći i strani autori u hrvatskim stručnim tiskovinama.

organizacijskih i kadrovskih rješenja. Može se pretpostaviti da će se u budućnosti omjer između usporednih elektroničkih i tiskanih inačica i isključivo elektroničkih časopisa mijenjati u korist ovih drugih, što će potrebu njihova analitičkog praćenja u bibliografiji članaka učiniti aktualnijom.

Nemoguće je prikazati hrvatsku tekuću bibliografiju članaka, a da se ne dotaknemo i naše jedine istovrsne, iako retrospektivne, bibliografije koja izlazi od 1956. Radi se o *Bibliografiji članaka, rasprava i književnih priloga* Leksikografskog zavoda »Miroslav Krleža«, koja je »...jedna od najopširnijih i najznačajnijih nacionalnih bibliografija svoje vrste na svijetu«²⁹. U čemu su ove dvije bibliografije sukladne (podudarne)? Obje su opće, predmet je njihove obrade članak u serijskoj publikaciji, selektivne su, daje se prednost nacionalnoj grupi predmeta (nacionalnim znanstvenim disciplinama), imaju gotovo identične naslove. A glavne razlike: opsežnost i složenost građe predviđene za obradu, teritorijalni princip obuhvata građe (bibliografija Zavoda obrađuje priloge iz ... »cjelokupne južnoslovenske publicistike ...«³⁰, tekuća, pak, kako je već više puta istaknuto analitički obrađuje serijske publikacije koje NSK prima kao obvezni primjerak s područja Hrvatske), djelomično različita kazala.

Zajednička im se provenijencija naročito očituje, osim u osobi dr. Mate Ujevića, njihova *spiritus movensa*, i u onom dijelu predgovora *Bibliografiji... Leksikografskog zavoda* koji govori o izboru građe, a koji bi mogao biti i dio predgovora *Hrvatske bibliografije, Niz B*: »U konačnom izboru bibliografskih jedinica za ovo djelo vodili smo se, dakle, principom da iz nacionalne grupe naučnih disciplina donesemo, po mogućnosti, sve što ima naučni ili dokumentacijski karakter, a kod općih naučnih disciplina, da objavimo rasprave i članke koji su sačuvali naučni interes ili su ga imali u vrijeme objavljivanja u štampi«³¹. Nadalje, identični su im elementi formalnog opisa, što je i izrijekom navedeno »Za formalne principe u popisivanju uzeli smo principe, po kojima je popisivana Bibliografija članaka, rasprava... NR Hrvatske...«³², te raspored struka koji se koristi u obje bibliografije (do 1990. godine kada je tekuća bibliografija standardizirana).

Valja istaknuti da je projekt retrospektivne bibliografije članaka Leksikografskog zavoda solidno pripremljen, a kako bi se postigla maksimalna ujednačenost i olakšao rad bibliografima, objavljen je napatuk u kojemu su detaljno opisane sve faze rada (šest poglavlja), od izbora građe do rasporeda struka, a sve je popraćeno s pedeset primjera³³. Moramo ipak istaknuti, ne želeći time amnestirati tekuću bibliografiju, da je, bez obzira na sve probleme koji se tijekom realizacije javljaju, ipak rad na retrospektivnoj bibliografiji manje izložen utjecajima i promjenama koje prate tekuće bibliografije, te naročito pritiska ažurnosti izlaženja.

²⁹ Logar, Janez. Uvod u bibliografiju: teorijski osnovi bibliografije, istorija bibliografije, pregled bibliografija, bibliografija u Jugoslaviji. Sarajevo: Svjetlost, 1971., str. 172.

³⁰ Priručnik Leksikografskog zavoda FNRJ. Zagreb: Izdavački Zavod Jugoslavenske akademije, 1952., str. 23.

³¹ Bibliografija članaka, rasprava i književnih priloga. 1. knjiga. Književnost. – Zagreb: Izdanje i naklada Leksikografskog zavoda FNRJ, 1956., str. x.

³² Priručnik..., str. 23.

³³ Usp. isto, str. 23–24, 36–66.

Unatoč razlikama koje među njima postoje, ove bibliografije smatramo komplementarnima, i možemo samo sa žalošću konstatirati da je našoj znanstvenoj i kulturnoj javnosti učinjena golema šteta time što je – u obradbi manje, ali zato u izdavanju tekuće nacionalne bibliografije članaka – dolazilo do velikih zastoja. Jer, nacionalna tekuća bibliografija članaka predstavlja i nacionalnu bazu i temelj za sekundarne publikacije kao što su enciklopedije, opći i biografski leksikoni i sl., a to je svrha i nacionalne retrospektivne bibliografije članaka.

Tablica 1. Izdavačka dinamika tekuće nacionalne bibliografije članaka – sinoptički pregled (stanje: srpanj 2000)

Izdavačko razdoblje	God. građe obuhvaćene bibliografijom	God. izdavanja	Planirana periodičnost	Vrsta obuhvaćene građe	Načelo obuhvaćanja građe	Raspored građe u glavnom nizu	Kazala
I. 1948–1956.	1945–46. 1947. 1948. 1949. 1950. 1951. 1952.	1948. 1949. 1951. 1952. 1953. 1954. 1956.	godišnje	»Rasprave, članci i književni radovi u časopisima« izdanim u NR Hrvatskoj	teritorijalno	stručni raspored (43 skupine)	autorsko, predmetno, popis obrađenih časopisa u svakom svesku i kumulativni popis obrađenih časopisa u zadnjem svesku godišta
II. 1978–1985.	1978 (br. 1, 2) 1979. 1980. 1981. 1982 (br.1)	1978. 1979–80. 1980. 1981–85. 1982.	mjesečno	»Rasprave, članci ...« u časopisima izdanim u SR Hrvatskoj		stručni raspored (27 skupina)	
III. 1991–	1990. 1991. 1992. 1993. 1994. 1995. 1996 (br.1/3)	1991. 1992–93. 1994–95. 1995. 1996–97. 1998–99. 2000.	mjesečno	»Prilozi u časopisima i zbornicima« objavljenim u Republici Hrvatskoj	stručni raspored prema UDK		

LITERATURA

Bell, Barbara. An Annotated guide to current national bibliography, 2nd completely revised edition. München: Saur, 1998., (UBCIM Publications; N. S., Vol 18)

Bell, Barbara. Reviewing Recommendations from the International congress on national bibliographies, Paris, 1977. // International cataloguing and bibliographic control, 22 (1993), 2, str. 29–33.

Bibliografija rasprava, članaka i književnih radova. Zagreb: Izdanje i naklada Leksikografskog zavoda FNRJ, 1956–.

Bibliografija rasprava, članaka i književnih radova u časopisima Narodne Republike Hrvatske: za godinu 1945. i 1946. – Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, 1948.

Bibliografija rasprava, članaka i književnih radova u časopisima Narodne Republike Hrvatske: za godinu 1947. – Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, 1949.

Bibliografija rasprava, članaka i književnih radova u časopisima SR Hrvatske. – Zagreb: Nacionalna i sveučilišna knjižnica, 1978–82.

Clement, Hope E. A. National bibliographic agencies cataloguing survey. // International cataloguing and bibliographic control, January/March 1990., str. 6–10.

Coverage of documents in current national bibliographies. // *International Cataloguing* 11 (January/March 1982), str. 4–7.

Greer, Roger C. National bibliography. // *Bibliography: current state and future trends* / ed. by Downs, Robert D.; Francis Jenkins. Urbana: University of Illinois, 1967., str. 16–40.

Guidelines for the national bibliographic agency and the national bibliography. Paris, UNESCO, 1979., (PGI/79WS/18).

Holley, Robert P. Results of a Survey on bibliographic control and national bibliography, IFLA Section on bibliography. <http://www.ifla.org/VI/icnbs/icnbs.html> (1998–12–15)

Horvat, Aleksandra. Nacionalna tekuća bibliografija u službi Univerzalne bibliografske kontrole. // *Vjesnik bibliotekara Hrvatske*, 43 (2000), 1–2, str. 1–8.

Hrvatska bibliografija. Zagreb: Nakladni zavod državne tiskare, 1941–44.

Hrvatska bibliografija. Niz B. Prilozi u časopisima i zbornicima. Zagreb: Nacionalna i sveučilišna knjižnica, 1991–.

Jover, Barbara. Survey on implementations of the Recommendations of the International congress on national bibliographies, Paris, 1977. // *International cataloguing*, 9 (October 1980), str. 41–42.

Linder, LeRoy H. The rise of current complete national bibliography. New York: Scarecrow Press, 1959.

Logar, Janez. Uvod u bibliografiju: teorijski osnovi bibliografije, istorija bibliografije, pregled bibliografija, bibliografija u Jugoslaviji. Sarajevo: Svjetlost, 1971.

Miličević, Mirko. Bibliografija Jugoslavije u obrazovnom procesu. Beograd: JBI, 1984.

Popović-Bošković, Gordana i Bojan Mirovski. Univerzalna bibliografska kontrola i tekuće bibliografije monografskih publikacija u Jugoslaviji. // *Tekuće bibliografije u Jugoslaviji: zbornik saopštenja*, Beograd, 18–19 novembar 1986. Beograd: Jugoslovenski bibliografski institut, 1987., str. 53–75.

Priručnik Leksikografskog zavoda FNRJ. Zagreb: Izdavački Zavod Jugoslavenske akademije, 1952.

Rakočević, Miloje M. Bibliografija Jugoslavije u bibliotečno-informacionom sistemu i sistemu naučno-tehničkih informacija. // *Tekuće bibliografije u Jugoslaviji: zbornik saopštenja*, Beograd, 18–19. novembar 1986.– Beograd: Jugoslovenski bibliografski institut, 1987., str. 3–27.

Rogulja, Petar. Hrvatska nacionalna bibliografija i Ivan Kukuljević Sakcinski. Zagreb: Nacionalna i sveučilišna knjižnica, 1989.

Smjernice za primjenu ISBD-a na opis sastavnica. Zagreb : Hrvatsko bibliotekarsko društvo, 1992.

Sorokin, Branka. Bibliografska kontrola u Jugoslaviji na primjeru Bibliografije Jugoslavije, serije A, B, C i Bibliografije rasprava članaka i književnih radova u časopisima SR Hrvatske. // *Tekuće bibliografije u Jugoslaviji: zbornik saopštenja*, Beograd, 18–19. novembar 1986. – Beograd: Jugoslovenski bibliografski institut, 1987., str. 159–170.

Sorokin, Branka. Elaborat o izboru časopisa, načinu popisivanja, klasificiranju popisane građe i objavljivanju tekuće bibliografije članaka, rasprava i književnih radova u znanstvenim i stručnim časopisima tiskanim u Hrvatskoj. Zagreb: Nacionalna i sveučilišna knjižnica, 1978.

Sorokin, Branka. Hrvatski časopisi 1990. – 1993. // *Vjesnik bibliotekara Hrvatske*, 37 (1994), 3/4, str. 1–20.

Sorokin, Branka; Siniša Maričić; Zlatko Papeš. Život (domaćih) časopisa u Hrvatskoj // *Scientia Yugoslavica*, 16 (1990), 3/4; str. 163–178.

Stipčević, Aleksandar. Bibliografsko-informativna djelatnost Knjižnice JAZU. // *Vijesti JAZU*. Zagreb, 1 (1980), 2, str. 38.

Tekuće bibliografije u Jugoslaviji: zbornik saopštenja, Beograd, 18–19. novembar 1986. Beograd: Jugoslovenski bibliografski institut, 1987.

Zakon o bibliotekama i bibliotečnoj djelatnosti. // *Narodne novine* (Zagreb), 25/1973.

CROATIAN CURRENT BIBLIOGRAPHY OF ARTICLES

SUMMARY. The paper presents the Croatian Bibliography, Series B – Articles in Periodicals and Anthologies, a current national bibliography of treatises, articles, and literary works published in Croatian periodicals (magazines, anthologies, year-books, almanacs), produced at the National and University Library in Zagreb since 1947. The first part of the paper describes the status of this type of bibliographies in the system of current national bibliographies as developed by the UNESCO and the IFLA in the second half of the twentieth

century. Special attention is paid to one of the basic problems of the bibliography – the choice of materials. There follows a historical-structural description of the Croatian current national bibliography of articles (the selection of materials, the structure of entries, indexes), and a comparative review of this bibliography and other similar bibliographies (Republic and federal ones) published in ex-Yugoslavia and UNESCO's Instructions for Production of National Bibliographies. The tasks of this sort of bibliographies are discussed in a comparison with the single similar, but retrospective (and therefore complementary) Bibliography of Treatises, Articles, and Literary Contributions of the Lexicographic Institute »Miroslav Krleža«. The paper finally discusses the possible developments of this bibliography, especially in the context of modern IT infrastructure and the possibilities it provides.